

Çağdaş Değerler Üzerine Bir Ehl-i Sünnet Değerlendirmesi

MEHMET PAÇACI
PROF.DR., ANKARA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Ehl-i Sünnet geleneği, bütün kapsayıcılığı ve merkezî konumuyla, İslamiyet'in çerçevesini ve üzerine oturduğu aksiyomları belirlemiştir. Bunlar çok açık bir şekilde tanımlanmış olan Kitap, Sünnet, icmâ, kıyas vd. olarak sayılmıştır. Bu asıllar, mahiyetleri ve taşıdıkları değerler açısından Ehl-i Sünnetin dünya görüşünü ortaya koyan ve disiplinler hiyerarşisinde başta yer alan kelam disiplini tarafından da belirlenmiştir. Dünya görüşünün yanı sıra bu kaynakların işlevsel kılınmasına dair yorum teorileri de usûl disiplininde ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur. Buna göre Kitap, Allah'ın son peygamber olarak seçtiği kulu Hz. Muhammed'e vahyettiği ezeli kelamıdır. Sünnet, bu kitabın açıklanması ve hayata aktarılması mahiyetindedir. Müslümanlar Kitap'a, ilk elden Allah resulünün yorumu üzerinden ulaşırlar. Bu bakımdan onlar, Kur'an'ın başka bir yorumu değil, ancak Kur'an vahyini alan ilk beşerin yorumu üzerinden Müslüman olurlar. Tıpkı ilk nesilde olduğu gibi... Hz. Peygamber'in öğrettiği, eğittiği ve oluşturduğu ilk Müslüman cemaatin yaşantısı da İslam için bir kaynaktır. Bu cemaat Müslümanlığın dünya tarihindeki ilk yaşanılabilir örneğini oluşturmuştur. Daha sonraki Müslüman nesiller, bu örnek cemaatin üzerinden Müslümanlığın Kitap ve Sünnet adlı kaynaklarına ulaşabildikleri gibi, Müslümanlığın yaşanılabilirliğini de onlardan öğrenmişlerdir. Bu yüzden Kitap'ın ve Sünnet'in varlığına ve kaynaklığına, Allah'ın birliğine ve Peygamber'in resullüğüne, namazın, orucun, haccın, zekâtın, kurban kesmenin, vd. yaşanılabilirliğine onların icmâıyla ulaşırlar. Kısacası sonraki Müslümanları Müslüman yapan ve her çağda diğer insan topluluklarından ayıran her ilkenin ve amelin varlığı o

ilk nesli de Müslüman kılan şeylerdi. Başka bir ifadeyle, Müslümanlar ilk nesilden itibaren, her nesilde onları Müslüman kılan unsurlar üzerinde oydaşarak Müslümanlıklarını sürdürürler. Kıyas ise, önce sayılan asılları esas alan yetkin bir Müslüman kişinin, bu asılların sağladığı öncüllerle yönlendirilmiş olarak sonraki Müslümanların yeni durumlarının çözümü için akıl yürütmesidir. Bu öncüller sadece ve sadece, Müslümanlığın asıllarından üretilmeli ve tanımlanmalıdır. Bunun yollarını usûl disiplini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyar. Başka bir ortamda üretilmiş öncüllerle Kitap'a veya Sünnet'e uygulanacak bir kıyas, en baştan kelami olarak fasit bir kıyastır. Başka bir deyişle, yapılan yorumun malzemesi İslamiyet'in asılları olan Kitap ve Sünnet olsa bile, yorumun öncülleri Müslümanlığın bu asıllarından üretilmemişse, bu yorum Müslümanlığa ait bir yorum olmaz.

Ehl-i Sünnet İslam geleneği, tarihi boyunca bu temel yönetsel ilkeleri çeşitli düzeylerdeki yazı biçemleriyle, çok değişik düzeylerdeki zihinler için işlemiştir. Bunlar son derece üst düzey bir dil kullanan ve uzmanları için yazılmış kelimeler, usûl, fıkıh, hadis ve tefsir alanlarındaki eserlerden, daha az eğitim alma imkânı bulabilmiş Müslüman kişilere ulaşabilmek için yazılmış ilmihâllere kadar geniş bir yelpazede yer alır. İlmihâl, adından da anlaşılacağı gibi, Müslüman bir bireyin gündelik hayatını Müslümana ait kılabilmesi için, hâllenmesi gereken ilmi ona bellek için oluşturulmuş bir biçemdir.¹ Bunlarda öncelikle Kitap, Sünnet, icmâ ve kıyasla öğrenilen ve bilinen ve kimilerinde "32 farz" olarak formüle edilmiş ilkeler verilir. Bu farzlar, bir Müslümanı Müslüman yapan kelami ve ameli esasları ortaya koyar. Öncelikle Allah'ın varlığına ve birliğine iman ile başlayan imanın şartları sıralanır. Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kişinin ahirette hesap vereceğine ve her olanın Allah'tan olduğunu belirten kadere inanmak. Sonra yine kelime-i şahadet getirmek ile başlayan ve amellere ilişkin İslam'ın şartları gelir. Her gün beş vakit namaz kılmak, malın zekâtını vermek, Ramazan orucunu tutmak, gücü yetenin hayatında bir kez hac buluşmasına gitmesi. Sonra namazın nasıl kılınacağına dair ilkeler, namazın içindeki ve dışındaki şartlar; temizliğe dair ilkeler, abdestin, guslün ve teyemmümün farzları sıralanır.²

İlmihâl bilgisinde ayrıca Ehl-i Sünnete göre Müslümanlığın önceliklerinin daha geniş bir bakışla imani, ameli ve ahlaki çerçevede işlenişi de bulunmaktadır. Bunlar da bazı eserlerde akılda kalıcılığı hedefleyerek 54 madde hâlinde sıralanmıştır. 54 farz da "Allah'ın birliğine inanmak"la başlar. Daha sonra kişinin, birey olarak kendisi, ailesi ve yaşadığı toplum içinde yapması ve yapmaması gerekenler sıralanır. Burada sıralananlar, İslam'ın asıllarından süzülerek elde edilmiş, her biri onlardan açıkça delillendirilebilir davranış formlarıdır.

¹ Bkz. Hatice Kelpetin, "İlmihâl", *DİA*, XXII, 139-141.

² Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul 1986; Lütfi Şentürk, Seyfettin Yazıcı, *Diyanet İslam İlmihali*, Ankara 1999; Yaman Ankan, *Büyük Mızraklı İlmihâl*, İstanbul 1978.

Böylece bu farzlar, İslamiyet'in, kişinin hayatında yaşanılabilirliğini ve görünürlüğü sağlayan ve onun hayatını diğer hayat anlayışlarından farklı bir şekilde biçimlendiren bir davranışlar manzumesi olarak karşımıza çıkar. Başka bir ifadeyle, bu emirleri işleyen ve sakındırmalardan kaçınan bir kişi, sadece Müslüman olabilir ve onun yaşantısı başka bir geleneğe veya dünya görüşüne nispet edilemez. Bu bakımdan da bunları, kimlik belirleyici davranışlar olarak halk düzeyinden başlayarak bütün Müslümanların öğrenmeleri ve yaşamaları istenmiştir. Hatta Osmanlı Müslüman geleneğinde, bu ilkeleri sayabilmek, hayata atılabilmenin ve aile kurabilmenin bir şartı olarak görülmüştür. Mesela nikâhı kıyılacak gençler bu bilgilerden sınanmıştır.

Günümüzün dünyasında hâkim kılınmaya çalışılan değerler ise, büyük oranda 16. yüzyılda reformasyon hareketiyle başlayan Protestanlık, 18. yüzyılın akli tek otorite ve gelişmeyi de hedef olarak gören, geleneğin akıldışılığına, hurafeciliğine ve baskıcılığına karşı çıkan Aydınlanma ve bu ikisinin değer ve hedeflerini benimseyerek onların bir uzantısı olan 18. yüzyılda ortaya çıkan kapitalizm tarafından belirlenmiştir. Max Weber'e göre, Protestanlık maddi başarıyı, kişisel kurtuluş ve Tanrı'nın rahmetiyle özdeşleştirmiştir. Buna göre Protestanlık, bu maddi başarı anlayışıyla kâr elde etmeyi özendirmiş ve kapitalizme ideolojik zemin sağlamıştır. Ayrıca, Aydınlanma çağının ürünü olan Fransız Devrimi'nin eşitlik, kardeşlik ve hürriyet gibi ilkeleri de aynı çağdaş dünya görüşü içerisinde geliştirilen temel kabuller çerçevesinde ıstılahi olarak tanımlanmıştır. Artık, hürriyet, nasıl olursa olsun, ama nasıl olursa olsun mal biriktirmenin önündeki bütün engellerin kaldırılması anlamına geliyordu. İnsanlığın hedefi artık daha çok mal üretmek ve bu üretilenleri tüketmektir. Ekonomik gelişmenin belirlenmiş bir sonu yoktur. Toplumların amacı daha ve daha zengin olmaktır. Ekonomi makinesi sürekli olarak daha çok üretmek üzere geleceğe ve gelişmeye yönlendirilmeliydi. Kapitalizme göre üretim ve tüketim, politika, din, ahlak gibi kaygılardan bağımsız olarak ele alınmalıydı. Kapitalizm üretimi ve üretilmiş malın tüketimini yegâne hak olarak tanıyor ve bu hakların korunmasına dair kendince bir ahlaki sistem kuruyordu. Buna göre, insanın temel değeri ve hayatının anlamı üretimdi. Bu sınırsız üretme hakkı, yakın tarihte yeni keşfedilen Amerika'nın, Asya'nın, Afrika'nın ve Müslüman coğrafyanın sömürülmesi olarak gerçekleşti. İnsanlık bu yeni değerlerle, o âna kadar görmediği acımasız ve hukuksuz bir kölelik uygulamasıyla, milyonlarca insanın yurtları Afrika'dan kaçınılarak Yeni Dünya'da insanlık dışı şartlarda tüketilmesi olarak karşılaştı. Bu değerler üstelik Amerika'daki on milyonlarca yerlinin soykırımı tâbi tutulmasıyla yakından ilişkiliydi. Bu sınırsız üretme hakkı ve otoritesi, bireycilik değeriyle birlikte üretimde iş gücünü ucuzlatmaya yarıyordu. Bunun için işi ve işçileri parçalara ayırmak gerekiyordu. Bu durumda aile bağları, üretimin önünde bir engel oluşturuyordu. Mesela, aile bağları iş gücünün hareketliliğine engel olmaktadır. Öyleyse

aile değerlerini de üretme hakkının önünde bir engel olmaktan çıkarmak gerekiyor. Aydınlanmanın akli ve bilimi, ayrıca tek elde toplanması gereken üretim araçlarıyla elde edilecek kârı gerçekleştirmenin hesaplamalarını yapmak için büyük işe yarıyordu. Kapitalist çabanın merkezine konan bireyin aydınlanmış akli, kendi yararını bulabilecek kudretteydi. Öyleyse o, duygularının ve bedeninin arzularını gerçekleştirmekte hür olmalıydı. Buna göre liberal ekonomi, mesela uyuşturucu kullanımı, kumar, ötenazi ve fuhşun önündeki engeller kaldırılmalıydı. Aydınlanmanın ve kapitalizmin birlikte tanımladığı bireycilik fikri, toplumu, kendi çıkarları peşinde koşan bireylerin oluşturduğunu ileri sürüyordu. Liberte ilkesine göre de bireyler kendi çıkarları peşinde koşmada hür olmalıydı. Hür bir pazar olmalıydı. Çünkü "Kapitalizm birey hakları ilkesi üzerine kurulu bir sosyal düzen" idi.³ Birey hürriyetini gerçekleştirebilmek için eşit olmalıydı ve her alanda her türlü otorite ortadan kaldırılmalıydı. Mesela dinde de otorite yıkılmalıydı ve dinî metinler aydınlanmış dünya görüşünün değerleriyle donanmış, hürriyetini elde etmiş akla göre yeniden yorumlanmalıydı. Dinî geleneğin otorite sayılan geçmişteki büyük yorumcuları artık yok edilmeliydi. Aydınlanmanın baskıcı otoritelere karşıtlığı, akılcılığı, bilimciliği, bireyciliği ve Fransız Devrimi'nin kardeşlik sloganı gereği, insan gruplarının yeniden tanımlanmasını gerektiriyordu. Milletler, ırklar ortaçağın baskıcı sultanlarından kurtulmalı, her ırk kendi başına yaşamalıydı. Ortaçağın karanlıklarında kaybolmuş bile olsalar, yeni milletlerin kimlikleri bulunmalıydı, yoksa bile yaratılmalıydı. Aydınlanmanın, kapitalizmin ve Protestanlığın değerleriyle donanmış Oryantalizm, biz Doğu toplumları için bu konuda ciddi gayret sarf etti. Bir Sırp ırkının, Bulgar ırkının, Arap ırkının, Ermeni ırkının, Kürt ırkının, Çerkez ırkının ve nihayet Türk ırkının kafatası tarihlendirmelerini yeni bilimin yöntemleriyle yazmak ve bu ırkları hür kılmak, despot ortaçağ sultanlıklarının baskı ve egemenliklerinden kurtarmak gerekiyordu. Tıpkı daha önce Avrupa'da Fransız, Alman, İtalyan milletlerine yapıldığı gibi... Doğu milletleri, çağdaş olmayı ve ırklarının farkında olmayı kendileri beceremezlerse işgal edilerek bu değerler onlara bizzat ve zorla çağdaş otoriteler tarafından öğretilmeliydi. Artık kardeşlik ve hürriyet ve dahi bireycilik değerleri dünyadaki her türlü ırksal kökenden insanın diğerinden ayrı ve üstün olduğu bilinciyle yaşamasını da getiriyordu. Zaten koca da, kâr için bir otorite olmamalıydı. Bu, üretim ve tüketim yolunda tanımlanan bireysel hak ve özgürlüklere aykırı idi. Hür ve eşit olmaya aykırı idi. Kadın ve erkek ve çocuklar ayrı ayrı bireylerdi ve bireysel hürriyetleri ve mal üretimi yolundaki kardeşlikleri için, mesela aile kurumunun modası geçmiş hiyerarşisi bir bağlayıcılık ortaya koyamazdı. Aile kurumunun unsurları bundan böyle üretmek ve tüketmek için var olan bireylerdi ve üretenler ürettikleriyle tüketenler de

³ Bkz. <http://www.capitalism.org>

tükettikleriyle tanımlanmalıydı. Mesele, bir üretim ve tüketim kültürünün ve ahlakının yaratılmasından ibaretti.⁴

Bütün dünyayı bu değerler sararken Müslümanlar da 18. yüzyıldan başlayarak aydınlanmış sömürgecilerin otoriteleri ve kültürel baskıları altına düştüler. Çağdaş dönemde, geleneksel kurumların kaybedilmesi, eğitim konusundaki eksiklikler, daha da önemlisi yüzyılları bulan bir süreç içerisinde çağdaş seküler değerlerin kendini baskın bir şekilde dinî gelenekler ve sonunda Müslümanlık üzerine dayatması, İslamiyet'in asıllarının ve bunların kaynaklığında sıralanan değerlerin gerilere itilmesine neden oldu. Müslüman kimlik bundan iki yüzyılı aşkın bir süre önce Hindistan'dan başlayarak işgallerle karşılaştığında, sömürgeci otoritenin ahlakı ile, onların uzak diyarların insanlarını ve yeraltı ve yerüstü kaynaklarını çalıp götürmelerine temel oluşturan 'değerleri'yle de karşılaştı. Bu arada, yenilmişliğin getirdiği psikolojik çöküntü içinde yeni otoritelerin getirdiği değerlerin iyi şeyler olabileceğini düşünen ılımlı bireyler çıktı aralarından. Bu yeni otorite, eşitlikten, bilimden, kardeşlikten, hürriyetten söz ediyordu. Bir kulak vermek iyi olurdu. Evet, bu değerlerle İslam'ı yeniden şekillendirmek gerekiyor diye düşündüler. Ve sonunda aydınlanmış zihinlerden çıkan bu göz kamaştırıcı değerler, onların yeni yorumlarında temel aksiyomlar hâline geldi. Bir kere İslam'da çok fazla otorite vardı. Bunu olduğunca azaltmak, mümkünse teke indirmek gerekiyordu. Buna göre, Kur'an hür ve aydınlanmış bir akılla yorumlanabilecek tek metindi artık. Esasen Kur'an da otorite olmamalıydı, o sadece çağdaş, hür ve eşitlikçi aklın malzemesi olabilirdi. Böylece artık kölelik İslam'da olamazdı. Kur'an böyle bir şeyi barındıramazdı. Kur'an'da ayrıca çokeşlilik de olmazdı, zaten bu çağdaş eşitlik, kardeşlik ve hürriyet kuralına aykırıydı. Ayrıca ailede eşitlik olmalı, bir otorite olmamalıydı. Bunun için karı ve koca eşit olmalı, kocaya üstünlük taslatan ekonomik gücü de elinden alınmalı ve ona mirastan eşit pay verilmeliydi. Şahitlikte de eşit olmalıydılar. Ayrıca, Kur'an bu akla göre, kapitalizmin üzerine kurulduğu Protestanlığın onayladığı banka faizini de yasaklamıyordu. Onun yasakladığı zaten tarihte kalmış bir uygulama olan ribaydı vd.

Bu ve benzeri yeni yorumlar, ilk olarak yüzyılı aşkın bir süre önce sömürgecilik altında küreselleştirilmiş dünyanın Müslüman Hindistan'ında, yeni değerlerle Oryantalizm üzerinden tanışıp girdiği cedel sürecinde onunla bir tür yakınlık kuran entelektüeller arasında ortaya çıkmış, sonra Kahire'ye en sonunda da o zaman Müslüman dünyanın başkenti İstanbul'a kadar gelmişti. Bu yorumlar ve yenileri bugün öncekine benzer bir şekilde küresel bir aydınlanmaya mecbur edilen dünyada yeniden Müslümanlığın gündeminde. 11 Eylül 2001'den sonra, İslam'ın çağdaş köktenci ve kızgın yorumunu gerekçe göstererek yola çı-

⁴ Bkz. <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Age+of+Enlightenment>; <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Capitalism>; <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/liberalism>; <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Liberte%2c+Egalite%2c+Fraternite>

kan yeni küresel sömürgecilik, değerlerini yeniden şekillendirilmiş, harı alınmış, ılıtılmış ve yumuşatılmış çağdaş bir İslam'da görmek istiyor. Bu kabul edilmediği takdirde, Müslümanları geri kalmış, gelişmemiş, kan içici teröristler olarak ilan etmeye hazır bekliyor. Ona göre zaten Müslümanlık çağdaş âlemde bu ikisinden biri olmak durumundadır. Çağdaş bireyci, eşitlikçi, aydın yorum gereği dogmaların yıkılması ve kadın bir imamın olması gerekiyor artık. Eşitlik ve hürriyet ve dahi kardeşlik ilkeleri gereği kadınların ve erkeklerin yan yana namaz kılabilmesi gerekiyor bundan böyle. İslamiyet'in bir din olarak kutsalları da olamaz artık. Bu zaten bireysel hak ve özgürlüklere, düşünce özgürlüğüne aykırı ve İslam'ın bu yeni şekil almış biçiminde, bundan sonra hak ve özgürlüklerin önündeki bu kısıtlayıcı ve gelişmeye engel olan karanlık zihniyet bırakılmalı, İslam'ın Peygamber'ini aşağılayan çizimlere ve yazılara hürriyet tanınmalıdır. Bu, gelişme ve uyum hedeflerini gerçekleştirmenin bir gereğidir. Ayrıca eşcinselliğe, zinaya kapalı bir gelenek ne kadar da geridir. Ona göre bu bireysel tercihlere hürriyet verilmemesi çağımızda akıl almaz bir şeydir.

Bütün bunlardan sonra, durup şu hususları yeniden hatırlamak gerekmiyor mu dersiniz? Uzun bir tarihi olan Din-i Mübin-i İslam'da ibadetlerin nasıl ve ne zaman yapılacağı açık olarak belirlenmiştir. Bunun için ilmihâllere bakmak bile yeterlidir. Ancak başta, buradaki bilgilerin ve değerlerin bugün küreselleştirilmeye çalışılan değerlere aykırı olabileceğini kabul etme cesaretini göstermek gerekir. Mesela İslam'a göre namaz kılmanın *şekl u şemali* yeterince açık olarak bu eserlerde verilmektedir ve bu bilgiler İslamiyet'in asılları temelinde üretilmişlerdir. "Setr-i avret" namazın dışındaki şartlardan biridir. Ayrıca İslamiyet'e göre, Müslüman olarak yaşamaya dair ahlaki/değersel ilkeler de çağdaş durumun zuhurundan çok önce, ilmihâl kapsamında çok bilinçli olarak tek tek sayılmıştır. 54 farz olarak formüle edilen ilkelerin daha birincisi, Müslüman'a Allah'ın varlığını ve birliğini hatırlatır ve bugünün seküler değerlerini daha baştan dışarıda bırakır. Çağdaş hümanizme karşıt düşen başkaları da var: "Allah'a tevekkül etmek", "Allah'tan gelen kazaya, belaya razı olmak" "Allah'ın sevdiğini sevip sevmediğinden uzak durmak.", "Allah'ın azabından korkmak", "Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek.", "Allah ve resulüne itaat etmek"; "Allah'a eş koşmamak.", "Günahlardan kaçıp Allah'a sığınmak." Yine bu farzların daha ikincisi, "helalinden kazanıp yemek içmek"tir. Bugün dünyaya dayatılan değer ise, ne pahasına olursa olsun yüksek oranda kâr elde etmeyi gerektirir. Bir başka farz "kanaat etmek"tir. Bir başkası "yetecek kadar rızık kazanmak"tır. Bunlar ise tamamıyla küresel çağdaş değerlere terstir ve hatta uygulandığında onları yeryüzünden silebilecek ilkelerdir. Sömürgecilik, insanların kanaat etmediği bir dünyaya aittir. Yine 10 milyonlarca insanın soykırımına sebep olan ırkçılık ve 20. yüzyılın yıkıcı iki dünya savaşı da böyle bir dünyaya aittir. Çevre kirliliği, ozon tabakasının delinmesi, küresel ısınma ve dünyanın bir felakete doğru yol alışı sorunu, sınırsız üretim ve tüketim peşinde koşturulan bir eko-

nomik yaratığın (*homo economicus*) sorunlarıdır. Bu değerler, çağdaş iddianın aksine, dünya nüfusunun çoğunluğunu daha fakir ve muhtaç hâle getirmiştir. Yüzyıl önce 3 fakire bir zengin düşerken bugün bu oran fakirler aleyhine 70'in üzerine çıkmıştır: 72 fakire 1 kapitalist. Küreselleşen aydınlanma sürecinde bu oran hızla büyümektedir. "Haksız yere kimsenin malını yememek", "zekâtı vermek ve fakirlere yardım etmek", "Allah yolunda yemek yedirmek" şeklindeki ilkeler, işçi olma yeteneği bile gösteremeyen fakirleri, üreten ve tüketen bir toplumun parazitleri olarak görmeye ters düşer. Ayrıca bütün bunlar, Anadolu'nun haksız kazanç elde etmekten uzak duran, servetinin zekâtını veren, fakirini gözetten, "Allah için yedirip giydiren", "yetimin malını koruyan" zenginlerini Protestan-Kalvinist olarak adlandırılmasını da yanıtlar. "Nimete karşı şükretmek" ilkesini benimseyen Müslümanlardan sınırsız tüketiciler üretilebilir mi? "Dilini kötü sözlerden korumak", "kimseyle alay etmemek", "kendini büyük görmemek", "yalan yere yemin etmemek ve yalan konuşmamak", "iyiliği emretmek kötülükten sakındırmak" ilkelerini yaşayan insanlar, tüketimi sınırsızca körükleyen reklamlar yapabilir mi, çağdaş bir medya kurabilir mi? Bu insanlar, başkalarını aşağılayarak sadece kendilerini seçilmiş üstün insanların ırkından görebilir mi? "Şeytanı düşman bilen", "harama bakmayan", "kulağını kötü şeyleri dinlemekten alıkoyan", "nefsinin arzularına uymayan", "ölümü hak bilen" insanlara, duyularının ve bedeninin zevklendiği her şeyi ahlaki doğru olarak gösteren liberal kapitalizmin temel ahlaki kabulü olan duyumsuzluk (*sensualizm*) benimsetilebilir mi? Çağdaş mutluluk elde etme hakkına göre, insanın kendine mutluluk uğurda zarar vermesi de bu akıllı yaratık için bir erdemdir. Bir cinsel tercih olarak eşcinsellik bir insan hakkıdır. Evet, insan nesline kastetmek de bir haktır. Oysa "eşcinsel ilişkiden sakınmak", "hayız ve nifas hâllerinde eşine yaklaşmamak", "zinadan sakınmak", "alkollü içki kullanmamak" ilkeleri insan neslini ve aklını korumak ve sağlıklı bir yaşam sürdürmek için gereklidir. Çağdaş değerlerle sunulan hakların bir sonucu olarak, birçok çağdaş ülkede, evlilikdışı ilişkiden doğan insan neslinin nüfus oranı yüzde ellilerin üzerine çıkmıştır. Üstün kalitede üretici ve tüketiciler yetiştirme tutkusunu doğrultusunda programlanmış çağdaş eğitim kurumları, sonunda birçok çağdaş şehirde tüketim mallarıyla dolup taşan evlerinde tek başlarına yaşayan bireyler üretebilmiştir. Oysa insanlara bir aile içinde yaşamak yaraşmaz mı? İnsana "ana babaya iyilik etmek", "akrabayı ziyaret etmek" yaraşır. Evet günümüz dünyasında insana *eşref-i mahlukat* olduğunu hatırlatacak bu değerler için 'günahlardan tövbe etmek', 'tefekür etmek', 'ilim öğrenmek' ve 'Allah yolunda cehdetmek' gerekir. *v'allahu-a'lem*.